

VÉDETT ÁLLAT- ÉS NÖVÉNYFAJOKKAL VALÓ ILLEGÁLIS KERESKEDELEM ELLENI BÜNTETŐJOGI ESZKÖZÖK

A védelmet biztosító jogi eszközök kialakulásától a hatályos büntetőjogi jogalkalmazói jogértelmezés kérdéseiig

ZSIGMOND Csaba
tanársegéd (NKE RTK)

1. A védett állat- és növényfajok illegális kereskedelmének jelentősége, illetve a biodiverzitás fontossága a Laudato si' enciklikában

Jelen cikkemben a védett állat- és növényfajokkal való kereskedelem nemzetközi és hazai szintű szabályozási rendszerének kialakulását, a jelenlegi szabályozást, az illegális kereskedelem elleni büntetőjogi eszközöket, illetve a jogalkalmazás során felmerülő kérdéseket elemzem. A védett állatokkal és növényekkel való illegális kereskedelem az utóbbi évtizedekben globális szinten valósul meg, ami súlyosan veszélyezteti a biodiverzitást, melynek jelentős mértékű károsodása az emberi környezet teljes pusztulását okozhatja.¹

A tevékenység globális, komoly fenyegetéseket rejt. A nemzetközi közösség és egyes nemzetközi szervezetek (UNODC, Interpol, Europol, EU) már több évtizede felhívják a figyelmet arra, hogy a vadvilági bűncselekmények a biodiverzitás veszélyeztetésén kívül hozzájárulnak a klímaváltozáshoz, veszélyeztetik az emberi egészséget, egyes országok gazdaságára és nemzetbiztonságára is hatással lehetnek.² Mindezekon felül az ezzel foglalkozó bűnözők óriási hasznot húzhatnak ebből. Az illegális állat- és növénykereskedelem a kereslet nélkül nem létezhetne. A védett állatokat és növényeket szerte a világon különböző célokból keresik: hobbyállatként,

¹ Gail Emília ROSEN – Katherine F. SMITH: Summarizing the Evidence on the International Trade in Illegal Wildlife. *EcoHealth*, Vol. 7., Iss. 1. (2010) 24–32. <https://doi.org/10.1007/s10393-010-0317-y>

² PÁDÁR Zsolt – NOGEL Mónika – KOVÁCS Gábor – GÁRDONYI Gergely – ZENKE Petra: A vadvilági bűnözés sajátos kriminalisztikai kihívásai Magyarországon. *Belügyi Szemle*, 70. évf., 2022/9. 1727–1748. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2022.9.1>

étkezési célokra, gyógyászati célból, dísz tárgyak készítésére, illetve ruházati termékek készülhetnek egyes állatok szőrméjéből.

Ferenc pápa *Laudato si'* kezdetű enciklikájában³ felhívja a figyelmet, hogy „az ember a föld erőforrásait is kifosztja a gazdaság, valamint a kereskedelmi és termelői tevékenység csak azonnali célok elérését figyelembe vevő felfogása miatt”. Ugyanakkor arra is figyelmeztet, hogy az emberi tevékenység következtében minden évben fajok ezrei tűnnek el a Földről, melyek nem csak táplálkozásra, hanem gyógyításra és sok más célra is használhatók lennének. Az enciklikában ezen felül kifejti azt az álláspontot is, hogy nem csupán mint „kiaknázható erőforrásokra” kell a különböző állat és növényfajokra tekinteni, mivel ez a sokféle faj önmagában is értékes.

Bándi professzor többek között egyik cikkében⁴ utal a Bibliára és Dinah Shelton művére⁵, miszerint a Teremtés könyvében is benne van: a természet Isten alkotása, az ember felelős őrzésre kapta, tisztelni kell. Ugyanígy Ujházi professzor⁶ is rámutat a Teremtés könyvére, miszerint „Isten a teremtett világot az emberre bízta”, ami a katolikus gondolkodásban a „teremtett világgal szembeni tiszteletet eredményezte”.

Ennek megfelelően minden lehetséges jogi és más eszközzel védeni kell a minket körülvevő természetet, és a biodiverzitást. Erre hivatott a büntetőjog, mint *ultima ratio* eszköz azzal, hogy büntetni rendeli a védett jogi tárgyakat (természet, biodiverzitás) sértő cselekményeket. Hangsúlyoznom kell, hogy természetesen a büntetőjog önmagában még nem elegendő ehhez, a társadalmi összefogás, több más jogterület összehangolt működése és a hatékony jogalkalmazás nélkülözhetetlen alapja e fellépésnek.

A kutatásom is a vizsgált terület fejlődését, kialakulását, a jelenlegi szabályozást és az alkalmazási problémákat vizsgálta nemzetközi, uniós és hazai vonatkozásban. Fontos következtetéseket vontam le a vonatkozó nemzetközi és hazai szakirodalomból, bár a vizsgált kérdés itthon csak szórványosan lelhető fel a tudományos irodalomban. Továbbá, a Büntető Törvénykönyv kommentárjában hivatkozott jogeseteket vizsgáltam, illetve a doktori tanulmányaimhoz empirikus kutatást végeztem a Repülőtéri Rendőr Igazgatóságon 2015–2020 közötti években keletkezett, természetkárosítás gyanúja miatt elrendelt bünygyi iratok tanulmányozásával.

³ FERENC pápa: *Laudato Si' kezdetű enciklikája közös otthonunk gondozásáról*. Róma, 2015. jún. 18. [a továbbiakban a szövegben: enciklika, hivatkozásokban: LS] <https://katolikus.hu/dokumentumtar/laudato-si>

⁴ BÁNDI Gyula: A Teremtés védelme és az emberi jogok. *Acta Humana*, 8. évf., 2020/4. 9–33.

⁵ DINAH SHELTON: Nature in the Bible. *GWU Law School Public Law Research Paper*, No. 371. (2007) 1–19.

⁶ UJHÁZI Loránd: A környezetvédelem és a teremtésvédelem mint találkozási pont a katolikus egyház és az Európai Unió kapcsolatában. *Európai Tükör*, 25. évf., 2022/1–2. 71–90.

2. A védett állat- és növényfajokkal való kereskedelem jogi szabályozásának előzményei a nemzetközi, az európai uniós és a hazai jogban

2.1. Nemzetközi jog

Az enciklika utal arra, hogy az ember, mint a világ teremtményének joga van ahhoz, hogy éljen, boldog legyen, ezért nem tehetjük meg, hogy nem foglalkozunk a környezet tisztító hatásaival.⁷ Ennek megfelelően a környezet intézményes nemzetközi és állami védelmének igénye hozta létre a környezetjogot.

A klasszikus értelemben vett nemzetközi környezetvédelmi jog és ezen belül a fajok védelmét biztosító szabályozás későn alakult ki, a XX. század elején kezdődött.⁸ Kialakulása annak köszönhető, hogy a fejlett iparosodással a környezet rombolása egyre nagyobb méreteket öltött, és egyes államok felismerték, hogy a környezet kizsákmányolását és szennyezését, és a fajok vadászatát mindenképpen jogi keretek közé kell szorítani.

A nemzetközi környezetjog létrejöttében négy szakaszt különböztethetünk meg. A környezetvédelmi jog első szakasza az 1900-tól 1945-ig tartó időszak volt. Ebben a szakaszban az első talán leginkább kiemelhető szabályozás a fajok védelmét szolgáló, az USA-ban 1900-ban elfogadott Lacey-act, mely eredetileg nem volt nemzetközi jellegű szabályozásnak nevezhető, mivel csupán az USA-ban szövetségi szinten védett egyes fajokat, azonban legújabb módosításával már globálisnak tekinthető a szabályozás. A törvény betérjesztőjéről John Fletcher Lacey iowai szenátorról kapra nevét, aki 1900. április 30-án nyújtotta be javaslatát. Az előzménye e javaslatnak az volt, hogy egyes fajok védelme csupán állami szinten valósult meg, így volt több olyan állam is volt, ahol nem volt korlátozás, szabadon vadászhattak sportlövészet keretében énekesmadarakra, ezen kívül a szép tollazatú madarakat (karolinai papagáj – *conuropsis carolinensis*) is vadászták, mivel tollukból női kalapok díszé lett.⁹

Ez többek között azt eredményezte, hogy a madarak száma vészesen megritkult és helyi farmerek termése veszélybe került a mezőgazdasági kártevők elszaporodása miatt. Ezen kívül néhány faj populációja (pl. a karolinai papagáj) a kihalás szélére került. A szenátor egyébként hat évvel korábban a Yellowstone park létrehozásáról, nemzeti parkká való minősítéséről és védelméről szóló törvényt terjesztette be a kongresszusnak. A javaslatot végül a kongresszus elfogadta és szövetségi szintű törvényként lépett hatályba, melyet a mai napig alkalmaznak.¹⁰

⁷ LS i. m. 43. pont.

⁸ Philippe SANDS – Jacqueline PEEL – Adriana FABRA – Ruth MACKENZIE: *Principles of international environmental law*. Cambridge, Cambridge University Press, 2018. 22–26.

⁹ Kristina ALEXANDER: *The Lacey Act: Protecting the Environment by Restricting Trade (CRS Report Sz. R42067)*. Washington, Congressional Research Service, 2014. 1–23. <https://sgp.fas.org/crs/misc/R42067.pdf>

¹⁰ Andrea J. FOWLER – David. M. LODGE – Jennifer F. HSIA: Failure of the Lacey Act to protect US ecosystems against animal invasions. *Frontiers in Ecology and the Environment*, Vol. 5., Iss. 7. (2007) 353–359. [https://doi.org/10.1890/1540-9295\(2007\)5\[353:FOTLAT\]2.0.CO;2](https://doi.org/10.1890/1540-9295(2007)5[353:FOTLAT]2.0.CO;2)

A törvény nem csupán a vadon élő énekesmadarak kilövéstől való védelmét biztosította, hanem különböző külföldről származó (invazív) madarak betelepítését is korlátozta, de ugyanígy az egyes államok közötti vadállatokkal való kereskedelmet is. A védelmet polgári és büntetőjogi szankciók által biztosítja, azaz az engedély nélküli vagy az engedély kereteit túllépő személyeket szankcionálja.¹¹

A törvény 2008-as módosításával nem csupán a szövetségi vagy nemzetközi szerződések által védett fajok kereskedelmét korlátozza, hanem a világ bármely más állam nemzeti (belső) joga által védett faját egyaránt, illetve az indián törzsi szabályok szerint védelmet élvező fajokét is.¹²

A következő állomás e szakaszon belül a párizsi egyezmény, ami az első igazi multilaterális nemzetközi szerződésnek tekinthető ezen a területen, és 1902-ben írtak alá a részes felek. Az egyezmény a *Convention for the Protection of Birds Useful to Agriculture* címet viselte, azaz a „mezőgazdaság számára hasznos madarak védelméről szóló egyezmény”, melyet akkoriban hazánk (mint az Osztrák–Magyar Monarchia része) is aláírt, és a magyar jogalkotás az 1906. évi I. törvénnyel tette a magyar jogrendszer részévé. Kétoldalú szerződés volt az USA és Nagy-Britannia között az 1911-ben aláírt egyezmény, mely a prémes fókák védelméről szólt (*North Pacific Fur Seal Convention*). A bálnavadászatot szabályozó nemzetközi egyezményt (*International Convention for the Regulation of Whaling*) 1937-ben írták alá a részes felek, melyet 1946-ban Washingtonban módosítottak, továbbfejlesztettek.¹³

A második szakasz 1945-től 1972-ig tartott. Az ENSZ megalakulásával lehetőség adódott nemzetközi konferenciák megtartására és multilaterális egyezmények tárgyalására. Ebben a korszakban számos kormányközi és nem kormányközi (NGO) nemzetközi szervezet született, csupán néhányat említve: IUCN, UNESCO MAB program.¹⁴ A Párizsban 1950-ben megkötött „Egyezmény a madarak védelméről” is ekkor fogadták el.¹⁵

A harmadik szakasz az 1972-ben tartott stockholmi konferenciától kezdődött, és az 1992-ben rendezett ENSZ „környezet és fejlődés” riói konferenciájáig tartott.¹⁶ A stockholmi konferenciát az ENSZ égisze alatt szervezték, az „emberi környezetről” szólt¹⁷ 113 ország részvétel zajlott. Az itt elhangzott nyilatkozatok, elfogadott akció-

¹¹ The Lacey Act, 16 U.S.C. §§ 3371–3378.

¹² Theodore Whaley CART: The Lacey Act: America's first nationwide wildlife statute. *Forest History Newsletter*, Vol. 17., Iss. 3. (1973) 4–13.

¹³ SZIEBIG Orsolya Johanna: *Vadvilág végveszélyben: A vadvilággal kapcsolatos büntetendő cselekmények nemzetközi és uniós jogi vonatkozásai*. Szeged, Iurisperitus, 2021. 25–29.

¹⁴ Uo.

¹⁵ The International Convention on the Protection of Birds, 1950. (1693).

¹⁶ BÁNDI Gyula: *Környezetjog*. Budapest, Szent István Társulat, 2003. 11–13.

¹⁷ ZSIGMOND Csaba: A környezeti bűncselekmények és a szervezett bűnözés. In: FRIGYER László (szerk.): *Nemzetközi jellegű szervezett bűnözés nyomozásának kutatása információáramlási szempontból*. I. k. Budapest, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar, 2018. 169. 169–188.

programok és szervezeti intézkedések meghatározták a környezetvédelmi jog további fejlődését.¹⁸

Az egyik legmeghatározóbb multilaterális egyezmény az 1973-ban létrejött CITES egyezmény (*Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora*)¹⁹ létrejötte is ehhez a korszakhoz köthető. A CITES az első olyan kiemelkedő multilaterális egyezmény, melyben a részes felek vállalják, hogy szankcionálják (akár büntetőjogi eszközökkel is), annak megsértőit. Ehhez a korszakhoz köthető még a 1979-es bonni egyezmény, mely a vándorló fajok védelméről szól.

A korszakot lezáró 1992-es „ENSZ Környezet és Fejlődés Konferencia” alapozta meg a „környezetvédelem és fenntartható fejlődés” elvét. Két kiemelt jelentőségű egyezményt fogadtak el: az egyik az „Éghajlatváltozásról szóló keretegyezmény” míg a másik a kifejezetten a fajok védelmét szolgáló „*Biológiai Sokféleség Egyezmény*”. A konferencián fogadták el az Agenda 21 nevű programot, melynek jelentősége, hogy a nemzeti kormányok felismerték a világméretű összefogás fontosságát, és törekedtek az egészséges környezet és a fenntartható fejlődés egyensúly megteremtésére.²⁰

Végül a negyedik, az említett riói egyezményeket követő és máig tartó időszak, amely lényege a környezetvédelmi standardok integrációja. Két ENSZ keretében zajló konferenciát érdemes kiemelni: a 2002-ben rendezett Johannesburgban tartott konferenciát (Fenntartható Fejlődés Világkonferencia), illetve a 2012-es újabb riói konferenciát.

2.2. A természet védelmének története az Európai Unió jogában

Az Unió létrejötte előtt már az Európai Közösség környezetpolitikájában az 1970-es években megjelenik a természet és a biodiverzitás védelme. Az Európai Közösség első környezeti akcióprogramját 1973-ban fogadták el. Már ekkor célként határozták meg a természeti erőforrások racionális felhasználását és az ökológiai egyensúly megőrzését. A második környezeti akcióprogram egyik fejezete kifejezetten a flóra és fauna védelméről szól. A madárvédelmi irányelvet 1979-ben fogadták el. A természetes erőforrások racionális felhasználásának és az élőhelyek védelmének célkitűzései végig vonulnak az egymást követő környezeti akcióprogramokban. Az 1993 és 2000 közötti időszakra vonatkozó ötödik program már kifejezetten használta a biodiverzitás védelmét, mint kifejezést és konkrét terveket fogalmaztak meg az erőforrások és a fajok, területek védelmére.²¹

¹⁸ Hatodik eredményjelentés a hatékony és valódi biztonsági unió megvalósításáról. COM(2017) 213 final HL C 213, 2017. 07. 03.

¹⁹ Magyarországon: 2003. évi XXXII. törvény a Washingtonban, 1973. március 3. napján elfogadott, a veszélyeztetett vadon élő állat- és növényfajok nemzetközi kereskedelméről szóló egyezmény kihirdetéséről.

²⁰ Bándi i. m. 11–13.

²¹ GOMBOS Katalin – SZIEBIG Orsolya Johanna: *Az európai uniós környezetvédelmi szabályozás legújabb irányai*. Budapest, Ludovika, 2020. 1897–2032.

A konkrét jogi szabályozás az 1980-as évek elejétől jelenik meg. A vadon élő állatok és növények kereskedelmével kapcsolatban a 3626/82/EGK bizottsági rendeletet,²² majd a CITES közösségen belüli végrehajtásáról szóló 3418/83/EGK bizottsági rendeletet²³ alkották meg. Meg kell említeni, hogy az EU mint „gazdasági integrációs szervezet” elsőként (és eddig egyedülként) 2015-ben csatlakozott a CITES egyezményhez.²⁴ –(Az Európai Unió az 1992-es maastrichti szerződéssel jött létre, majd a 2009-ben hatályba lépett Lisszaboni Szerződéssel nyert jogi személyiséget, mely által önálló szerződésalkötési képességgel rendelkezik, és ezt követően tudott csatlakozni a CITES-hez).

A természet védelme érdekében az Európai Unió különböző stratégiai és akcióterveket fogadott el: az Európai Unió Fenntartható Fejlődés Stratégiáját (2001, 2006),²⁵ a Környezeti és Természeti Erőforrások Tematikus Programját (*Environment and Natural Resources Tematic Programme*),²⁶ illetve az Európai Unió biodiverzitással kapcsolatos stratégiáját.²⁷

A belső határellenőrzés megszűnése és a tőke, munkaerő, szolgáltatások szabad áramlása tette szükségessé a korábbi rendelet felülvizsgálatát, mely a vadon élő állat- és növényfajok számára kereskedelmük szabályozása által biztosított védelemtől szóló 338/1997/EK tanácsi rendeletben²⁸ öltött testet, mely rendelet többszöri módosítással ma is hatályos, és a magyar természetvédelmi büntetőjog egyik fontos forrása.

3. A vadon élő állat és növényfajok védelmét biztosító hatályos kiemelt nemzetközi egyezmények

3.1. A CITES egyezmény

Az egyezménynek, amely elsősorban nemzetközi kereskedelmet szabályozó multilaterális szerződés, jelenleg 183 állam részese, és körülbelül 35 ezer állat és növényfajt tartalmaznak a függelékek. Hazánkban eredetileg az 1986. évi 16 tvr. hirdette ki, majd a hatályos belső jogunkba a 2003. évi XXXII. törvény helyezte. Védelmet biztosít a

²² 3626/82/EGK Rendelet a CITES Közösségen belüli végrehajtásáról HL L 384., 1982.12.31., 1–61. p., 1982. 12. 03. Érvényesség vége: 1996. 12. 31.

²³ 3418/83/EGK rendelet a CITES Közösségen belüli végrehajtásához szükséges dokumentumok kérdéséről HL L 344., 1983.12.7., 1–27. o. Érvényesség vége: 1997. 05. 31.

²⁴ SZIEBIG (2021) i. m. 25–29. Council Decision (EU) 2015/451 of 6 March 2015 concerning the accession of the European Union to the Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora (CITES). OJ L 75, 19.3.2015. p. 1–3.

²⁵ 2001. június 15-i és 16-i göteborgi Európai Tanács által elfogadott fenntartható fejlődési stratégiára és a fenntartható fejlődésről szóló 2002-es világszintű csúcstalálkozó elfogadott johannesburgi cselekvési program és a 2006-ban elfogadott Fenntartható Fejlődés Stratégia.

²⁶ Az Európai Parlament 2007. április 25-i állásfoglalása a természeti erőforrások fenntartható használatára vonatkozó tematikus stratégiáról [2006/2210(INI)].

²⁷ A Bizottság Közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának. A 2030-ig tartó időszakra szóló uniós biodiverzitási stratégia – Hozzuk vissza a természetet az életünkbe! COM(2020) 380 final, Brüsszel, 2020.5.20.

²⁸ 338/97/EK rendelet a vadon élő állat- és növényfajok számára kereskedelmük szabályozása által biztosított védelemtől. HL L 61., 1997. 03. 03., 1–69. o.

függelékben szereplő fajok vonatkozásában azáltal, hogy az ott felsorolt fajok kereskedelmét vagy teljes mértékben tiltja (1. számú függelék), vagy engedélyhez, kvótához köti (2. számú függelék), vagy bizonyos országokban tiltja az azokkal való kereskedelmet (3. számú függelék).

Az egyezmény nem csupán az élő egyedekkel való kereskedelmet szabályozza, hanem kiterjed a már elpusztult élettelen egyedekre, az azokból készült preparátumokra, dísz tárgyakra, és az élő egyedek származékaira is (például bőrük, csontjaik, testrészeik stb.)

Ennek megfelelően az 1. számú függelékben szerepelnek azok a fajok, melyeket a kipusztulás fenyeget, mivel ezen fajok egyedeiből már csupán pár száz vagy annál kevesebb egyed él vadon.

A 2. számú függelékben szereplő fajok állománya ugyan még nincs kritikus helyzetben, de az állomány fennmaradása érdekében szükséges a kereskedelem korlátok közé szorítása.

A 3. számú függelékben szereplő fajok adott országban élő állománya veszélyeztetett, ezért nemzetközi védelmet igényel a kereskedelem szabályozása.

Meg kell jegyezni, hogy a CITES nem tartalmaz olyan rendelkezést, amelyben kifejezetten büntetőjogi szankciók alkalmazását írná elő a részes feleknek arra az esetre, ha valaki az egyezmény rendelkezéseit megsérti. Csupán annyit tartalmaz a VIII. cikk „Részes felek által foganatosítandó intézkedések” című fejezete, hogy „hátrányos jogkövetkezményekkel” sújtsák az államok azokat, akik a függelékben felsorolt fajok birtoklása, kereskedelme során a rendelkezéseket megszegik.²⁹

Ezen kívül kiemeli, hogy a részes felek a függelékben szereplő fajok elkobzását, illetve az exportáló országba való visszaszállítását biztosítsák. Valójában teljes mértékben a nemzetállamok belső jogalkotására bízva, hogy milyen jogi eszközökkel lép fel az egyezmény megszegőivel szemben: büntetőjogi vagy más (kereskedelmi jogi, polgári jogi és egyéb) szankciókat alkalmaz. Ezt több szerző kritikával illette, hiszen az esetek nagy részében az illegális kereskedelmet nagy profitra törekvő bűnözők, szervezett bűnözői csoportok bonyolítják, kikkel szemben a bűncselekmények felderítésére szakosodott bűnüldöző hatóságoknak kellene fellépni, illetve őket büntetőjogi szankciókkal sújtani.³⁰

3.2. EU szabályozás

Az EU, mint CITES részes fél, a többször módosított 338/97/EK tanácsi rendelettel³¹ szabályozza a vadon élő fajok nemzetközi kereskedelmét, részben átvéve a CITES szabályozását, részben attól szigorúbb feltételeket is megállapít.

A rendeletnek négy melléklete van: A, B, C, D. Az A, B és C melléklet nagyjából megfelel a CITES I., II., és III. számú függelékeinek, azonban olyan fajokat is tartal-

²⁹ SZIEBIG (2021) i. m. 120.

³⁰ John M. SELLAR: *The UN's lone ranger: Combating International wildlife crime*. Whittles Publishing, 2014.

³¹ 338/97/EK tanácsi rendelet. HL L 61., 1997.3.3., 1. o.

maznak melyeket a CITES nem, ezeket az EU belső szabályai védenek. A D melléklet (ennek nincs megfelelője a CITES-ben) olyan fajokat sorol fel melyeket megfigyelési listára helyeztek, mivel lehetséges, hogy valamelyik mellékletbe kell majd helyezni.

Az EU szabályozása nem csak több fajt nyilvánít védetté, mint a CITES, hanem a kereskedelem területén is szigorúbb a szabályozás. Példa erre, hogy importengedély szükséges az A és B mellékletben szereplő fajok EU területére történő behozatala esetén, illetve importbejelentés a C és D mellékletben szereplő fajoknál (a CITES egyezmény szerint az importengedély csak az 1. számú melléklet esetén kötelező).

4. A környezet és természet büntetőjogi védelme a nemzetközi jogban és az Európai Unió jogában

4.1. Nemzetközi jog, különös tekintettel az Európa Tanácsra

„A környezet büntetőjogi védelméről szóló egyezmény” -t az Európa Tanács 1998-ban fogadta el. Az egyezmény a környezet büntetőjogi védelme érdekében kiemeli a nemzeti jogharmonizációt, mint fontos elemet. Végül igen kevés állam ratifikálta és emelte be a nemzeti jogba, viszont mint nemzetközi egyezmény jelentős hatással volt az Európai Unió környezetvédelmi jogalkotására. Az EU Tanácsának 2003/80/IB kerethatározata is utal erre az egyezményre.³²

Nem csupán a hivatkozott kerethatározatra volt hatással, hanem 2008/99/EK irányelvre³³ (mely a környezet büntetőjogi védelméről szól) is, mivel az irányelv teljes egészében átvette az egyezményben foglalt bűncselekményi kört: anyagok és ionizáló sugarak levegőbe, földbe, vízbe juttatása, illegális hulladék gazdálkodás, szállítás, környezetre veszélyes üzemek működtetése, radioaktív anyagokkal való visszaélés, vadon élő állatok és növények jogellenes elpusztítása, vagy azokkal való illegális kereskedelem. Az irányelvben kötelezi a tagállamokat, hogy e bűncselekményeket a nemzeti jogban is bűncselekménynek nyilvánítsák, szankcionálják, ugyanakkor a jogi személyekkel szemben is szankciókat alkalmazzanak e bűncselekmények elkövetése esetén.

4.2. Európai Unió joga

Az Európai Bizottság COM (2021) 814 final számú közleménye³⁴ melyhez az „európai zöld megállapodás”³⁵ szolgál keretként hivatkozik az ENSZ „környezeti jogállamiság” elérésére mint célra. Összességében a környezeti bűnözés visszaszorítása érdekében

³² GÖRGÉNYI Ilona: Környezetvédelmi büntetőjog az európai elvárásokra figyelemmel. *Agrár- és Környezetjog*, XIII. évf., 2018/25. 63–80.; A Tanács 2003/80/IB kerethatározata (2003. január 27.) a környezet büntetőjog általi védelméről. HL L 29., 2003.2.5., 55–58. o. Érvényesség vége: 27. 01. 2003.

³³ 2008/99/EK irányelv a környezet büntetőjog általi védelméről HL L 328., 2008. 12. 06., 28–37. o.

³⁴ COM (2021) 814 final közlemény a környezeti bűnözés elleni küzdelem fokozásáról 2021. 12. 17.

³⁵ A Bizottság által tett javaslat főbb célkitűzései: az üvegházhatású gázok kibocsátásának 55% -os csökkentése 2030-ra; az értekezés szempontjából kiemelendő cél: a biodiverzitás védelme, a vadon élő élővilággal kapcsolatos bűncselekmények jelentős visszaszorítása, és hatékony fellépés.

a büntetőjogi eszközök segítségével teendő általános intézkedéseket fogalmazza meg, valamint megemlíti a korábbi 2008-as környezetvédelmi irányelv hiányosságait, és egy újabb irányelv kidolgozásához ad támpontokat. A bevezetőben felsorolja az általános stratégiai célokat: a szennyezés csökkentését, hulladékkezelést, és a biológiai sokféleség védelmét.

Hivatkozik még az Interpol és az ENSZ közös környezetvédelmi programjára is, melynek kapcsán megemlíti, hogy a környezeti bűnözés „a kábítószer-kereskedelem, az emberkereskedelem és a hamisítás után – a negyedik legjelentősebb bűncselekmény a világban, és aránya évente 5-7 %-kal növekszik.”³⁶

Kifejti, hogy a környezeti bűncselekmények felderítése igen alacsony, kevés az esélye, hogy az elkövetőkkel szemben bármilyen szankciót alkalmazni tudnának, mely szankciók így nem bírnak komoly visszatartó erővel.

A már hivatkozott 2008-as irányelv kapcsán megemlíti, hogy a Bizottság részéről milyen kritika érte: túlságosan általánosan fogalmazza meg, hogy milyen jellegű büntetőjogi intézkedéseket kellene a tagállamoknak hozni, nem követte az uniós környezetvédelmi jog fejlődését, adós maradt olyan kulcsfogalmak pontosításával mint a jelentős károsodás.

A közlemény szerint egy új, kidolgozandó irányelv az alábbi konkrét feladatokat kellene tartalmazza:

- Aktualizálni és pontosítani a bűncselekmények jegyzékét: többek között az illegális fakereskedelem, hajók jogellenes feldolgozása stb. szerepeljen benne. (Megjegyzem a közleményben javasolt bűncselekmények nem kifejezetten közvetlenül a biodiverzitást védik.)
- Büntetőjogi szankciók megerősítésére szolgáló rendelkezések meghozatala: elsősorban a szankciók harmonizációra hívja fel a figyelmet, a szankciók típusa és szintje tekintetében.
- A jogérvényesítési lánc megerősítése: a bűnüldözés eredményességének növelése (rendőrség, ügyészség, bíróság, más hatóságok). Ennek érdekében nemzeti stratégiák kidolgozását is szükségesnek látja.
- A polgárok és civil társadalom szerepének fontossága.

A környezeti bűncselekmények elleni eredményes fellépésnek csupán egyik eszköze a hatékony büntetőjogi védelem, ezen felül elengedhetetlen az eredményes bűnüldözési tevékenység, ennek érdekében minimum szabályok szükségesek „a nyomozási eszközökre, az erőforrásokra és az együttműködésre vonatkozóan”.

„A jogérvényesítési lánc támogatása” kapcsán kifejti a Bizottság: mérlegelni fogja az Európai Csalás Elleni Hivatal (OLAF) megbízatásának kiterjesztését a környezeti bűncselekmények vizsgálatára is. Ugyanígy kifejti, hogy szükséges a környezetvédők, visszaélést bejelentő személyek támogatása, illetve kiemeli milyen lényeges szerepet látnak el egyes NGO-k a vadon élő állat- és növényfajokkal kapcsolatos küzdelemben.

³⁶ *Strategic report environment, peace and security a convergence of threats*. Interpol–UN Environment, 2016. <https://globalpact.informea.org/sites/default/files/documents/MON-091234.pdf>

Végül az EU-n kívüli nemzetközi kitekintést is tesz: kiemeli, hogy a vadon élő állatok és növények illegális nemzetközi kereskedelme súlyos károkkal jár, és főként az EU-n kívüli országokból indulnak, a károk hatásai elsősorban ott jelentkeznek, azonban idővel mindenképpen a globális környezet olyan fokú rombolását jelentik mely hatással van az EU-ra is.

Meg kell említenem a „környezet büntetőjog általi védelméről, valamint a 2008/99/EK irányelv felváltásáról szóló európai parlamenti és tanácsi irányelvre irányuló javaslatról” szóló jelentést, mely többek között a vadon élő állatok és növények illegális elpusztítása, kereskedelme, illetve a szervezeten elkövetett környezeti bűncselekmények elleni fellépéshez több ajánlást is megfogalmaz: így többek között deklarálja a szervezett bűnözés részvételét e bűncselekményekben.³⁷

4.3. A természet büntetőjogi védelmének kialakulása és története Magyarországon

Ahogy a nemzetközi jogi szinten, úgy a hazai szabályozásnál is jellemző, hogy előbb az általános közegészséget és környezetvédelmet biztosító jogi szabályozás született meg, majd a későbbiekben a természetet és egyes állat- és növényfajokat védő jogszabályok és büntetőjogi tényállások. Jellemző a környezet védelmét biztosító kezdeti 100 év jogalkotására, hogy elsősorban csupán a környezet egyik eleme, a víz szennyezését mint az emberi egészséget közvetlen veszélyeztető jogtárgy sérelmét rendelte büntetni, az emberi egészségre közvetlenül nem ható környezet vagy természet károsítást sokáig nem tekintette olyan fokú jogtárgysérelemnek, mellyel szemben a büntetőjog eszközeivel kellene fellépni.³⁸

Az első környezetvédelmi tárgyú jogszabályunk a mezei rendőrségről szóló 1840. évi IX. törvény-cikkely.³⁹ Az újonnan létrehozott rendészeti szerv eljárhatott a kertekben, szőlőkben, nádasokban, vetésekben, réteken, legelőkön, hidakon és kőszénbányákban elkövetett károsítások esetén. Az 1840. évi X. törvény-cikkely is részletesen kitér arra, hogy kiemelt jelentőséget tulajdonít ennek a feladatnak.

Az 1874-es Magyar Büntetőtörvénykönyvről szóló javaslat „a közegészség elleni bűntettek és vétségek” fejezetében a 305. §-ban szabályozta a kutak mérgezésével kapcsolatos tényállást.

Az 1878-as Csemegi-kódex gyakorlatilag egy szakaszban rendelkezett a közegészség és a környezet elleni jogtárgyak védelméről, mint a fentebb hivatkozott 1874. évi törvénycikk.

³⁷ A9-0087/2023 Jelentés a környezet büntetőjog általi védelméről, valamint a 2008/99/EK irányelv felváltásáról szóló európai parlamenti és tanácsi irányelvre irányuló javaslatról. 2023. 03. 28.

³⁸ Ilona GÖRGÉNYI: The Protection of the Environment by Criminal Law. *Acta Jur. Hung.*, Vol. 37. (1995) 189.; KÓHALMI László: A környezet és a természet elleni bűncselekmények. In: HOLLÁN Miklós – BARABÁS A. Tünde (szerk.): *A negyedik magyar büntető kódex*. Budapest, MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont, 2017. 327–341.

³⁹ KÓHALMI László: A magyar környezeti büntetőjog kialakulása. In: FENYVESI Csaba – HERKE Csongor (szerk.): *Minúciák – Tanulmányok Tremmel Flórián, 60.* Pécs, Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudomány Kar, 2001. 147–160.

A Csemegi-kódexet követő 1950. évi II. törvény (Btá.) csak a Csemegi-kódex általános részét változtatta meg, a különös részi szabályokat nem, így a környezetvédelmet érintő büntetőjogi szabályozás tekintetében nem jelentett változást.

A II. világháborút követő időszak első büntető törvénykönyve az 1961. évi V. törvény volt, mely a fentebb hivatkozott tényállást „A közbiztonság és közrend elleni bűntettek” címet viselő XII. fejezetben szabályozta a „kűtmérgezés” tényállásaként.

Kifejezett változást hozott az 1976. évi II. törvény azzal, hogy a 47. § -ban Btk. módosítással „a környezet védelmét sértő bűncselekmény” tényállását alkotta meg, és ezzel már nemcsak a víz, mint környezeti elem védelmét biztosította, hanem „az emberi környezet védelem alatt álló tárgyait” jelölte meg az elkövetés (szennyezés, ártalom, károsodás) tárgyaként, vagyis kibővítette a jogtárgyak védelmét. Sajnálatosan az új tényállás már megalkotásakor sejteni engedte, hogy lehetetlen lesz alkalmazni, mivel megfogalmazása túlságosan általános volt.⁴⁰ Mutatja ezt a tény is, hogy amíg a tényállás hatályban volt, egyetlen büntetőeljárás sem indult e bűncselekmény gyanúja miatt.⁴¹

Az igazán forradalmi változást a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény megalkotása és elfogadása jelentette: a jogalkotó két új tényállást, a környezetkárosítást és a természetkárosítást rendelte büntetni. A természetkárosítás tényállás megalkotásával már biztosította e cikk tárgyát képező és egyéb jogszabályi védelemben részesülő állat- és növényfajok büntetőjogi védelmét is. Sokáig nem képezte a büntetőjogtudomány szerves részét e tényállás, például a kor egyetemi tankönyvei sokáig egyáltalán nem tárgyalták.⁴²

Jellemző problémája volt e korszaknak, hogy a nemzetközi szerződések által védett állat- és növényfajokkal kapcsolatban egy ideig hazai büntetőjogunk nem nyújtott védelmet.

A CITES egyezményt a Magyar Népköztársaság 1985-ben írta alá, és a hazai jogunk részévé 1986-tól vált (a veszélyezett állat és növényfajok nemzetközi kereskedelméről szóló egyezmény kihirdetéséről rendelkező 1986. évi 15. tvr. hirdette ki). Ennek megfelelően merült fel a Btk. ezirányú módosítása, azaz, hogy ne csupán a hazai fajokat, hanem a nemzetközi szerződés által védett fajokat is védje a magyar Btk. Mintegy egy éves késéssel az 1987. évi III. törvény módosította a természetkárosítás tényállását.

Az új tényállásba már bekerült a „nemzetközi szerződés”, mint a kerettényállást tartalmazó kiegészítő utalás, bár a pontos nemzetközi szerződést nem nevezte meg. Az elkövetési magatartások körét is bővítette a jogalkotó: megszerzi, külföldre juttatja, értékesíti, kiegészítve a korábban meghatározott gyűjt és elpusztít magatartásokat. Vélhetően egyrészt a CITES egyezményben vállalt nemzetközi elvárásoknak kellett eleget tenni, másrészt a gyakorlatban is egyre inkább szükség volt ezen magatartások kriminalizálására, mert hiszen már nemcsak „gyűjtők” jelenthettek veszélyt a védett fajokra, hanem azokkal kereskedők is. Érdekessége az akkori szabályozásnak, hogy nem sorolta fel az országba való behozatalt, holott a külföldre juttatást már külön megnevezi, mintha nem számolt volna azzal a jogalkotó, hogy hazánkba külföldről

⁴⁰ KÓHALMI (2017) i. m. 327–341.

⁴¹ TILKI Katalin: A környezetvédelem és büntetőjogi megjelenése. *Ügyészek Lapja*, 2004/3. 50.

⁴² KÓHALMI (2017): i. m. 327–341.

veszélyezett vagy védett fajokat hoznának be. Ugyanígy a birtoklást sem nevezte meg, mint elkövetési magatartást, jóllehet a megszerzés a birtoklást is átfedi logikailag, hiszen aki megszerzi valamit az már birtokolni fogja. A külföldről való behozatal külön említésének elmaradása mindenképpen okozhatott jogalkalmazói problémát, hiszen csak a megszerzés alapján lehetett szankcionálni azokat, akik ilyen fajokat hoztak be az ország területére. Viszont erre a magatartásra külföldön kerülhetett sor és ez további eljárásjogi nehézségeket okozhatott (nem magyar állampolgárok esetén főleg).

5. A hatályos magyar természetvédelmi és büntetőjogi szabályozás

Az Alaptörvény magasabb szinten védelmezi a korábbi Alkotmányhoz képest a környezetet és a természetet, hiszen korábban csak deklaratív szinten valósult meg.⁴³ Az új Alaptörvény már a Nemzeti Hitvallásban a magyar nemzet kötelességeként rögzíti, hogy általánosságban köteles a természeti erőforrásokat gondosan használni, mellyel a jövő nemzedékek életfeltételeit is védelmezzük. Az Alaptörvény a következőképpen fogalmaz: „felelősséget viselünk utódainkért, ezért anyagi, szellemi és természeti erőforrásaink gondos használatával védelmezzük az utánunk jövő nemzedékek életfeltételeit”.

Ezen kívül a P) cikk már konkrétan a biológiai sokféleség fontosságát is kiemeli:

„a természeti erőforrások, különösen a termőföld, az erdők és a vízkészlet, a biológiai sokféleség, különösen a honos növény- és állatfajok, valamint a kulturális értékek a nemzet közös örökségét képezik, amelynek védelme, fenntartása és a jövő nemzedékek számára való megőrzése az állam és mindenki kötelessége”.

Kiemelendő még környezet- és természetvédelmi szempontból az Alaptörvény XX. és XXI. cikke, melyekben egyrészt a testi és lelki egészséghez való jogot deklarálja, mely többek között az egészséges környezet védelmével valósul meg, másrészt reparációs kötelezettséget fogalmaz meg a környezetet károsító magatartásokkal kapcsolatban.⁴⁴

A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény XXIII. fejezete szabályozza „a környezet és természet elleni bűncselekményeket”. A jogalkotó ezzel az önálló fejezettel teljesen elkülönítette a közegészség elleni tényállásoktól, vagyis a korábbi szabályozási technikával teljesen szakítva, megteremtette a természet és környezet autonóm védelmét.⁴⁵ A jogirodalomban korábban már többször megfogalmazódott az igény erre a szabályozási technikára.⁴⁶

⁴³ ANTAL Attila: Az új Alaptörvény környezetvédelmi filozófiája. *Közjogi Szemle*, 2001/4. 43–51.

⁴⁴ POLT Péter: A környezet és természet elleni bűncselekmények. In: POLT Péter (szerk.): *Új Btk. Kommentár: Frissítés az első kiadáshoz*. Budapest, Nemzeti Közzolgálati és Tankönyv Kiadó, 2014. 285–298.

⁴⁵ KÓHALMI (2017) i. m. 327–341.

⁴⁶ GÖRGÉNYI Ilona: A környezetvédelmi büntetőjog aktuális fejleményei Európában. *Belügyi Szemle*, 50. évf., 2002/10. 39–50.

Az itt található tényállások: környezetkárosítás, természetkárosítás, állatkínzás, orrvadászat, orvhalászat, tiltott állatviadal szervezése, a hulladékgazdálkodás rendjének megsértése, ózonréteget lebontó anyaggal visszaélés, radioaktív anyaggal visszaélés, nukleáris létesítmény üzemeltetésével kapcsolatos visszaélés, atomenergia alkalmazásával kapcsolatos visszaélés.

Látható, hogy a fejezetben igen sokféle, szerteágazó tényállás található, azonban közös jellemzőjük, hogy mindegyik a környezetet, a természetet vagy azok egyes elemét védik. Például így kerül bele az állatkínzás, a tiltott állatviadal szervezése, mivel azonos a védett jogi tárgy.⁴⁷

Az egyes nemzetközi szerződések és hazai jogszabályok által védett fajok büntetőjogi védelme a jelenleg hatályos Btk.-ban a 242. § (1) bekezdésében fogalmazódik meg.⁴⁸

A tényállás két részből tevődik össze. Az első részben (242. §) az egyedek védelmét, míg a második részben (243. §) a terület védelmet biztosítja. Az értekezés témájára tekintettel az egyedvédelmet vizsgálom.

A bűncselekmény jogi tárgya a természeti környezet, illetve az ökológiai egyensúly védelméhez fűződő társadalmi érdek. A természetkárosítás tényállása keretdiszpozíció, vagyis a büntetőjogi tényállást más jogszabályok töltik ki tartalommal.⁴⁹

Elkövetési tárgyak: fokozottan védett élő szervezet egyede, védett élő szervezet egyede, vagy az Európai Unióban jelentős növény vagy állatfaj egyedei, ez utóbbi kettő esetében csak akkor „ha külön jogszabályban meghatározott, pénzben kifejezett értékének együttes összege eléri a fokozottan védett élő szervezet egyedei esetében megállapított, pénzben kifejezett legalacsonyabb értéket”.

A Btk. által hivatkozott „külön jogszabály” jelenleg a védett és a fokozottan védett növény- és állatfajokról, a fokozottan védett barlangok köréről, valamint az Európai Közösségben természetvédelmi szempontból jelentős növény- és állatfajok közöttétéről szóló 13/2001. (V.9.) KöM rendelet, melyet a természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény felhatalmazása alapján alkottak meg. A rendelet 1. és 2. számú melléklete sorolja fel a védett és fokozottan védett állat és növényfajokat, valamint leírja azok pénzben kifejezett értékét. A Btk. által hivatkozott fokozottan védett fajok pénzben kifejezett legkisebb értéke 100.000 Ft.

⁴⁷ BELOVICS Ervin: A környezeti bűncselekmények. In: BELOVICS Ervin – POLT Péter (szerk.): *A Büntető Törvénykönyv kommentárja*. Budapest, Orac, 2023. (on-line).

⁴⁸ „242. § (1) Aki a) fokozottan védett élő szervezet egyedét,
b) védett élő szervezet vagy az Európai Unióban természetvédelmi szempontból jelentős növény- vagy állatfaj egyedeit, feltéve, hogy azok külön jogszabályban meghatározott, pénzben kifejezett értékének együttes összege eléri a fokozottan védett élő szervezet egyedei esetében megállapított, pénzben kifejezett legalacsonyabb értéket,
c) a vadon élő állat- és növényfajok számára kereskedelmük szabályozása által biztosított védelemtől szóló EK tanácsi rendelet A és B melléklete hatálya alá tartozó élő szervezet egyedét jogellenesen megszerzi, tartja, forgalomba hozza, az ország területére behozza, onnan kiviszi, azon átszállítja, azzal kereskedik, illetve azt károsítja vagy elpusztítja, büntetett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.”

⁴⁹ MEZŐLAKI Erik: A környezet és a természet elleni bűncselekmények. In: KARSAI Krisztina (szerk.): *Nagykommentár a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvényhez*. Budapest, Wolters Kluwer, 2020. 440.

A jogalkalmazónak ezért olyan ügyekben, ahol több védett egyedre követik el a cselekményt, azt kell vizsgálnia a mellékletben meghatározott táblázat alapján, hogy az adott fajnál feltüntetett összeg alapján a faj egyedeit összeadva a kapott érték meghaladja-e a 100.000 Ft-ot. Elkövetési tárgyak ezen kívül a Btk. által hivatkozott EK Tanácsi rendelet (338/97/EK)⁵⁰ A és B mellékletében felsorolt egyedek lehetnek.

Az egyed fogalmát maga a Btk. határozza meg a 242. § (4) bekezdésében.⁵¹

Elkövetési magatartások: a jogellenes megszerzés, tartás, forgalomba hozatal, az ország területére való behozatal, kivitel, azon átszállítás, kereskedés, károsítás, elpusztítás. A megszerzés birtokba vétel, melynek jogcíme, visszterhessége vagy ingyenessége közömbös, illetve az is, hogy saját vagy más részére történik. A tartás hosszabb ideig történő birtoklást jelenti. A forgalomba hozatal minden olyan tevékenységet felölel, amelynek következtében az elkövetési tárgy máshoz vagy másokhoz jut.⁵²

Az országba behozatal, kivitel, átszállítás az illegális nemzetközi állat és növénycsempészet egy-egy részcselekményei. Értelemszerűen ezeket az elkövetési fordulatokat megelőzik a korábbi elkövetési magatartások (megszerzés, birtoklás stb.) és csak akkor állapíthatók meg, ha az előzetes cselekmények nem jogellenesek, vagyis a nemzetközi vagy hazai jogszabályok által védett állati vagy növényi egyedek megszerzésére, birtoklására megfelelő engedéllyel rendelkezett az elkövető, azonban behozatalra vagy kivitelre vagy átszállításra nem rendelkezett azokkal. A magatartások az államhatár átlépésével valósulnak meg.

Kereskedés, amikor az elkövető rendszeresen ismétlődően, anyagi haszonszerzésre törekedve, adásvétellel forgalmazza az elkövetési tárgyakat, illetve közreműködik annak forgalmazásában. Károsítás az az élő egyed el nem pusztító magatartás, amely az egyednek jelentős sérelmet okoz. Elpusztítás az a magatartás, amely az élő szervezet életfunkcióinak megszűnését közvetlenül eredményezi.⁵³ E két utóbbi elkövetési magatartáshoz eredmény is kapcsolódik, vagyis az egyedben okozott károsodás, vagy az egyed elpusztítása. Ahogyan az eredmény bűncselekményeknél minden esetben, itt is szükséges az okozati összefüggés az eredmény és az elkövetési tárgy között.

A bűncselekmény alapesete csak szándékos bűnösséggel valósulhat meg. Két dolgot kell tudatának átfognia: egyrészt tudnia kell, hogy az elkövetés tárgya nemzetközi vagy hazai védelem alatt áll, másrészt ismernie kell a cselekmény jogellenességét, vagyis milyen engedélyek szükségesek (behozatali, átszállítási). Például, a Repülőtéri Rendőr Igazgatóságnál volt jellemző több esetben, hogy valamely egzotikus országból

⁵⁰ 338/97/EK rendelet a vadon élő állat- és növényfajok számára kereskedelmük szabályozása által biztosított védelemről, HL L 061, 1997. 03. 03., 1. o.

⁵¹ E § alkalmazásában élő szervezet egyede:

- a) az élő szervezet egyedének valamennyi fejlődési szakasza, alakja, állapota,
- b) az élő szervezetek keresztezéseként és kereszteződéseként létrejött egyed,
- c) az élő szervezet egyedének származéka, ami alatt érteni kell az elpusztult élőlényt, valamint annak vagy az élő szervezet egyedének bármely részét, továbbá azt a terméket vagy készítményt, amely a felsoroltak valamelyikéből készült, illetve ezek valamelyikéből származó összetevőt tartalmaz.”

⁵² MEZŐLAKI i. m. 441.

⁵³ Uo.

hoztak be CITES kiviteli engedéllyel valamilyen egyedat vagy származékát, azonban a behozatali engedéllyel nem rendelkezett az elkövető.

6. A hatályos büntetőjogi szabályozással kapcsolatban felmerülő értelmezési problémák

A hatályos szabályozással kapcsolatban felmerülő jogalkalmazói értelmezési problémák kutatása és elemzése céljából egyrészt a Büntető Törvénykönyv kommentárját tanulmányoztam az ott hivatkozott bírósági döntések megismerése céljából, másrészt empirikus kutatást végeztem a Repülőtéri Rendőr Igazgatóságon 2015–2020. között természetkárosítás büntett gyanúja miatt folyamatban volt nyomozások iratainak tanulmányozásával.

Első jogértelmezési probléma, mint büntethetőséget kizáró ok, a tévedés jogintézményének jogalkalmazói értelmezése. E jogintézmény számtalan gyakorlati nehézség elé állította a jogalkalmazókat. Nem egységes a gyakorlat abban, hogy egyes konkrét történeti tényállások vonatkozásában mikor állhat fenn a tévedés. Ezen kívül még gyakoribb nehézség annak megállapítása, hogy a tévedés melyik esete áll fent: ténybeli vagy a társadalomra veszélyességben való tévedés.

A Btk. kommentár⁵⁴ konkrét példák segítségével fejtette ki a releváns ténybeli tévedés gyakorlati megvalósulási formáit:

„releváns ténybeli tévedés valósul meg, ha az elkövető nem ismeri fel, hogy a nála levő egyed (vagy annak származéka) olyan, ami védelem alatt áll, esetleg eleve nem védett fajú egyednek gondolja, így például, ha az általa pulykatojásnak gondolt dolog valójában védett aligátorfej. A büntetőjogi kerettényállást kitöltő jogszabályban való tévedés az elkövetőtől várható ismeretekre és az elkövetés sajátos viszonyaira figyelemmel adott esetben társadalomra veszélyességben való tévedésként értékelhető, így például, amikor az elkövető azt sem tudta, hogy létezik a vadon élő állatoknak, növényeknek nemzetközi védelme.”

Konkrét ügyben⁵⁵ a Legfelsőbb Bíróság hozott döntésében a vádlottat társadalomra veszélyességben való tévedés alapján mentette fel. Az ügyben az elkövető ellen azért indult büntetőeljárás, mert egy amerikai ajándékboltban vásárolt egy aligátorfejet, amit Magyarország területére hozott be a szükséges engedélyek nélkül. A bíróság szerint a terhelt a Btk.-ban szereplő természetkárosítás tényállását tartalommal kitöltő olyan jogi előírásokat sértett meg, melyek nehezen felkutathatók vagy megismerhetők. A vonatkozó szabályozás a könnyen megismerhető jogi előírásoknál nehezebben felkutatható. A védett, fokozottan védett vagy nemzetközi szerződések oltalma alatt álló növény- és állatfajokkal kapcsolatos jogi előírások (engedélyezés menete) nehezen megismerhetők, szakértelmet és jogi szaktudást igényel, illetve a tilalmi folyamatosan

⁵⁴ Uo.

⁵⁵ Legfelsőbb Bíróság Bfv.II.360/2007/5.

változik. A terhelt nem készült fel arra, hogy bármilyen engedélyt be kellene szereznie a tárgy behozatalához, amit ráadásul egy nyilvánosan, legálisan működő üzletben vásárolt. Az igazgatási jogszabályok pontos ismerete az e jogszabályokkal rendszeresen és hivatalból foglalkozó személyektől várható el. Mindezek alapján a Legfelsőbb Bíróság álláspontja az volt, hogy az elkövetőnek alapos oka volt azt feltételezni, hogy cselekménye a társadalomra nem veszélyes, így bűnössége a társadalomra veszélyességre tekintettel kizárt.⁵⁶

Ellenpéldaként hozható annak a vadászattal foglalkozó elkövetőnek az esete, aki külföldi vadászat során ejtett el egy szürke farkast, melynek lenyúzott bőrét és koponyáját akarta behozni az országba. A bíróság ebben az ügyben megállapította a bűnösséget, és kifejtette, hogy a tévedés ebben az esetben nem állapítható meg, mint büntethetőséget kizáró ok. Az indokolás szerint a vadászattal foglalkozó elkövető nem hivatkozhat arra, hogy a szürke farkas preparátumának Európai Közösség területére való behozatalához szükséges CITES engedély előzetes beszerzését kötelezővé tévő jogszabályi előírásokat nem ismerte, és ezért csak gondtalanság terheli.⁵⁷

A bíróság megállapította annak az elkövetőnek a bűnösségét is, aki élettelen, ámde védett állatfajokat csempészett volna keresztül Magyarországon. Az elkövető tévedésre hivatkozott, azt állítva, hogy nemzetközi áru fuvarozást végzett, és nem ismerte annak az árunak az eredetét, melyet szállított. A bírósági ítélet részletesen kifejtette, hogy a Nemzetközi Közúti Áru fuvarozási Szerződésről szóló, Genfben, az 1956. évi május hó 19. napján kelt (CMR) Egyezmény⁵⁸ 8. cikk 1. pontja értelmében a fuvarozó az áru átvétele alkalmával ellenőrizni tartozik az árudarabok számára, jelére, sorszámára vonatkozóan a fuvarlevélbe bejegyzett adatok pontosságát, valamint az áru és az áru csomagolásának külső állapotát, és az a körülmény, hogy esetlegesen nem tudta ellenőrizni az áru csomagolásának külső állapotát, illetve magát az árut, tehát a 8. cikkben foglalt követelménynek nem tudott eleget tenni, nem mentesíti a fuvarozót a felelősség alól, mivel ez kizárólag fuvarozásszervezési kérdés, amit a fuvarozónak kell az adott helyzet körülményei szerint megoldania.⁵⁹

A Repülőtéri Rendőr Igazgatóságon végzett kutatás alapján megállapítottam, hogy a fent említett 2015–2020 között folyamatban volt bűnügyek vonatkozásában is tapasztalható jogértelmezési probléma.

A megvizsgált bűnügyeket (70 db) természetkárosítás büntett gyanúja miatt rendelte el a nyomozó hatóság vezetője. Az ügyek egy kisebb részében valamely jogszabály által védett fajt személyforgalomban hoztak be az országba, melynek behozatalakor a NAV repülőtéri munkatársai érték tetten az elkövetőket. Az esetek nagy részében viszont online megrendelt védett fajokat vagy azok származékait tartalmazó termékek csomagban érkeztek, mely csomagokat szintén a NAV munkatársai fedeztek fel.⁶⁰

⁵⁶ Uo.

⁵⁷ Legfelsőbb Bíróság Bfv.III.843/2008/5.

⁵⁸ Magyarországon kihirdette: 1971. évi 3. törvényerejű rendelet a Nemzetközi Közúti Áru fuvarozási Szerződésről szóló, Genfben, az 1956. évi május hó 19. napján kelt Egyezmény kihirdetéséről.

⁵⁹ Kúria EBD2017. B.8. számú büntető elvi döntése.

⁶⁰ Szerző saját kutatási adatai alapján.

Az online rendelések ügyében elrendelt nyomozásokat 15 esetben a Be. 398. § (1) bekezdésének a) pontja alapján megszüntették, arra hivatkozással, hogy a cselekmény csupán előkészületi szakban maradt, azonban a természetkárosítás büntettének az előkészületét nem bünteti a törvény. Ugyanakkor 4 esetben ugyanilyen online rendelések ügyében vádemelési javaslattal zárták le a nyomozást.⁶¹

Az online rendeléseknél valamely jogszabály által védett, és így engedélyköteles terméket megrendelő személy tekintetében a „megszerez” elkövetési magatartás mérülhet fel. Azonban mind a Btk. miniszteri indokolása, mind a Btk. kommentár szerint a „megszerezés” az elkövetés tárgyának tényleges birtokba vételével valósul meg, ami azonban ezekben az ügyekben a hatóságok intézkedése, lefoglalása következtében nem történt meg, így valóban indokolt volt a nyomozások megszüntetése. Erre tekintettel a vádemelési javaslattal való lezárás indokolatlannak tűnik, és mindenképpen felfedezhető a nem egységes jogalkalmazás. Ugyanígy a nem egységes, nem következetes jogalkalmazói gyakorlatról tanúskodik az, ahogyan különböző védett korallok személyforgalomban való behozatala során eljárta. Ezeket a korallokat különböző egzotikus országokból hazatérő turisták hozzák be, minden esetben már letört korallokat, melyeket a gyanúsítottak állítása szerint a tengerparton találtak. Az RRI 15 ilyen ügyben járt el, melyből 9 esetben vádemelési javaslattal élt, míg 6 esetben szakértőt rendelt ki, aki megerősítette, hogy már elhalt állati részeket hozott be az elkövető, így végül erre tekintettel a nyomozást megszüntették.⁶²

Ez a jogértelmezés téves, hiszen a Btk. 242.§. (4) bekezdése szabályozza az egyed fogalmát. Eszerint egyednek minősül „az élő szervezet egyedének származéka, ami alatt érteni kell az elpusztult élőlényt” is, tehát a letört és tengerparton talált koralldarabok is lehetnek az elkövetés tárgyai, ennél fogva a nyomozás megszüntetése indokolatlan volt.

A vizsgált 70 ügyből 7 esetben (vagyis az ügyek 10%-ban) a Btk. 20. § (1) bekezdésben megfogalmazott tévedés miatt szüntették meg a nyomozást. Ezek közül a megszüntetés indokai a következők voltak: a gyanúsított nem tudta, hogy a rendelt táskák krokodilbőrrel készült, nem ismerte a gyógyhatású balzsam pontos összetételét, illetve nem tudott arról, hogy a korall darabok behozatalához a CITES hatóság engedélye kell. A tévedés miatt megszüntetett ügyek száma rámutat arra, hogy az ilyen típusú ügyek keletkezésének oka az ezen a területen jellemző tudatlanság.

7. Következtetések, javaslatok

Ebben a fejezetben végig követtem nemzetközi, uniós és hazai szinten hogyan alakultak a természetvédelmi törekvések, az egyes nemzetközi szerződések, EU-s normák és hazai jogszabályok, azok megszületésétől és változásain keresztül a jelenlegi szabályozásig. Ugyanígy bemutattam a természet büntetőjogi védelmét biztosító jogi szabályozás alakulását.

⁶¹ Szerző saját kutatási adatai alapján.

⁶² Szerző saját kutatási adatai alapján.

Kijelenthető, hogy e jogterület rengeteg fejlődésen és változáson ment keresztül azonban ahogyan más jogi területen is igaz, úgy itt is elmondható, hogy a globalizált és felgyorsult világ folyamatosan újabb kihívások elé állítja a nemzetközi, EU-s és hazai jogalkotókat, és az egyes intézményeket, közigazgatási és büntetőjogi területen egyaránt.

A kutatásom alapján megállapítható, hogy a természetkárosítás hatályos büntetőjogi szabályozása több jogértelmezési probléma elé állítja a jogalkalmazókat. Mikor állapítható meg a tévedés az elkövető javára, mikor értékelhető csupán előkészületként egy illegális termék online vásárlása, mi tekinthető egyednek, ami megfelel az elkövetési tárgynak? Mint látható nem egységes a jogalkalmazói gyakorlat, ezért mindenképpen fontos lenne, ha erre irányulóan képzéseket szerveznének a jogalkalmazásban részt vevő rendőrök, ügyészek, bírák részére, illetve mindenki számára elérhető állásfoglalásokat adnának ki. Ugyanakkor a 'tévedés' miatt megszüntetett ügyek rávilágítanak a megelőzés és a tudatosság növelésének fontosságára.

A kutatásom rámutatott továbbá mai világunk egyik alapvető problémájára is: az online tér adta lehetőségekre, melyek lehetnek egyrészt hasznosak, másrészt számtalan veszélyt hordozhatnak. Mint látható a kutatási eredmények szerint nagyon sok védett állat- és növényfajt tartalmazó terméket rendeltek online az elkövetők, rendszerint külföldről. Az online rendelőkkel szemben nem lehet megállapítani a megszerzés elkövetési magatartást, így bűncselekményt sem, ha a megrendelt terméket a vámhatóság vagy a rendőrség még annak átvétele előtt lefoglalja, hiszen a birtokba vétel nem valósul meg. Azonban így büntetlenül maradnak az egyre nagyobb számban megjelenő online rendelő elkövetők. A probléma megoldására, *de lege ferenda* javaslatom az lenne, hogy a jogalkotó fontolja meg az online rendelések elkövetési magatartásként való szabályozását.

Mindent egybevetve, ahogyan a cikk elején is írtam, a büntetőjog csak mint *ultima ratio* megoldás lehetséges, hiszen nagy szerepe lenne a társadalmi összefogásnak, a megelőzésnek, oktatásnak, nevelésnek abban, hogy csodálatos bolygónkon az állat- és növényfajok fennmaradjanak. Az összefogás fontosságára hívja fel a figyelmet Ferenc pápa is enciklikájában: „Addig is összefogunk, hogy vigyázzunk erre a ránk bízott otthonra, annak tudatában, hogy minden benne található jó felvétetik majd a mennyei ünneplésbe [...], hogy a bolygónkért folytatott küzdelmünk és az érte érzett aggódásunk ne vegye el tőlünk a remény örömét.”⁶³

⁶³ LS i. m. 244. pont.